

Aanbevelingen

De onderzoekers geven aan dat sommige knelpunten zich in de praktijk nog moeten uitkristalliseren. Zij geven echter ook aan dat op bepaalde punten meer onderzoek nodig is of dat een beperkte wetsaanpassing wordt aanbevolen. Het onderzoeksrapport biedt hiertoe verschillende aanbevelingen. De onderzoekers hanteren hiertoe drie categorieën:

- Categorie 1: Eenvoudig uit te voeren bijstellingen. Hieronder vallen de volgende aanbevelingen:
 - a. *Verlaging of afschaffing van het griffierecht voor WHOA-zaken.* Door verlaging of afschaffing van het griffierecht worden schuldeisers met een vordering van een beperkte omgang die bezwaar willen maken tegen een homologatie hierin niet beperkt door een hoog griffierecht. Ook moet verlaging van het griffierecht ervoor zorgen dat WHOA-procedures toegankelijker worden voor MKB-ondernemingen.

Appreciatie: De onderzoekers signaleren dat de WHOA minder goed toepasbaar is voor MKB-ondernemingen en dan met name voor de kleinere ondernemingen. De onderzoekers concluderen dat dit komt doordat de hoge kosten van de WHOA-procedure als knelpunt kunnen worden ervaren. Met het oog hierop is reeds in de Verzamelwet Justitie en Veiligheid en Asiel en Migratie 2025 een wijziging van de Wet griffierechten burgerlijke zaken opgenomen. Op grond van deze wet wordt het griffierecht dat wordt geheven voor verzoeken tot homologatie of verzoeken tot afwijzing van homologatie ingedeeld in de laagste categorie griffierechten. Hierdoor wordt het griffierecht substantieel verlaagd. Daarnaast wordt onder deze wet verrekening mogelijk van griffierechten bij het doen van meerdere verzoeken in een WHOA-procedure. Hierdoor is maar één keer griffierecht verschuldigd ingeval meerdere verzoeken worden gedaan in dezelfde WHOA-procedure. Beoogd is om op die manier een WHOA-procedure toegankelijker te maken voor MKB-ondernemingen. Het wetsvoorstel is in mei jl. in het Staatsblad gepubliceerd.¹ Daarnaast is er onbekendheid van de WHOA bij het MKB. Ik ga in overleg met de Minister van Economische Zaken om te bekijken hoe de bekendheid van de WHOA kan worden vergroot. Ik zal dit ook in de consultatie vragen.

- b. *Verlenging van de afkoelingsperiode hangende de beslissing daarover van de rechtbank.* Wanneer een rechtbank niet in staat is om bijtijds op een verlengingsverzoek te beslissen alvorens de oorspronkelijk of eerder verlengde afkoelingsperiode is afgelopen, bevelen de onderzoekers aan om deze afkoelingsperiode te laten doorlopen tot dat de rechtbank hierover beslist. Dit is reeds hoe de praktijk werkt. De onderzoekers bevelen aan om dit als zodanig in de wet vast te leggen. In situaties

¹ Zie *Stb.* 2025, 124. Zie ook *Kamerstukken II* 2024/25, 36638, nrs. 1 – 4.

waarin de wettelijke maximumtermijn voor het afkondigen van een afkoelingsperiode (acht maanden) dreigt te worden overschreden tijdens de behandeling van een homologatieverzoek door de rechtbank, bevelen onderzoekers aan om in de wet op te nemen dat in die situaties de rechtbank de bevoegdheid heeft om ambtshalve een verlenging van de afkoelingsperiode af te kondigen tot aan haar beslissing met een maximum van twaalf maanden.

Appreciatie: De onderzoekers geven aan dat het wenselijk is dat een afkoelingsperiode van rechtswege doorloopt in het geval een rechtbank niet in staat is om bijtijds op een verlengingsverzoek te beslissen. Deze conclusie onderstreep ik. Het is onwenselijk wanneer de afkoelingsperiode mogelijk onterecht afloopt, waardoor homologatie van een akkoord in gevaar komt. Het stemt mij tot tevredenheid dat de praktijk reeds een oplossing heeft voor deze kwestie doordat de rechter kan bepalen dat de eerder afgekondigde afkoelingsperiode voortduurt totdat de eindbeslissing op het verlengingsverzoek is gegeven. Om deze reden zie ik geen aanleiding om de wet op dit punt te wijzigen.

- c. *Mogelijk maken digitale zittingen.* Gezien de snelheid die gemoeid is bij WHOA-procedures bevelen onderzoekers aan het wettelijk mogelijk te maken om zittingen digitaal te houden.

Appreciatie: Uit artikel 383 lid 6 Faillissementswet volgt dat de homologatiezitting tussen de acht en veertien dagen na indiening van het homologatieverzoek en deponering van het stemverslag wordt gehouden. Daarnaast bestaat op grond van voornoemd artikel de mogelijkheid om tot de dag van zitting een verzoek tot afwijzing van het homologatieverzoek in te dienen. Mede in verband met deze korte termijnen is vanuit de rechterlijke macht de wens geuit om de mogelijkheid van een digitale zitting wettelijk te verankeren. Zoals is aangekondigd in mijn brief van 18 oktober 2024 over het commissiedebat civielrechtelijke onderwerpen, wordt gewerkt aan een wetsvoorstel om het gebruik van videoconferentie in civiele procedures van een structurele wettelijke grondslag te voorzien.²

- Categorie 2: minder eenvoudig uit te voeren aanpassingen. Hieronder vallen de volgende aanbevelingen:
 - a. *Definitie lopende verplichtingen.* De onderzoekers geven aan dat het niet helemaal duidelijk is wat onder het begrip "lopende verplichtingen" wordt verstaan in het kader van de toets van de WHOA-toestand ex artikel 370 lid 1 Faillissementswet. Zij geven daarbij aan dat dit zich in de rechtspraak kan uitkristalliseren, maar dat een wettelijke regeling wellicht behulpzaam kan zijn.

Appreciatie: Artikel 370 Faillissementswet regelt o.a. het toegangscriterium tot de onderhands akkoordprocedure. Om toegang te krijgen tot de akkoordprocedure stelt de wet als voorwaarde dat de schuldenaar in een toestand verkeert waarin het redelijkerwijs aannemelijk is dat hij met het betalen van zijn schulden niet zal

² Zie *Kamerstukken II 2023/24*, 36471, nr. 96, p. 136 en *Kamerstukken II 2024/25*, 36600 VI, nr. 9, p. 2.

kunnen voortgaan. Dit toegangscriterium ziet op de toestand waar de schuldenaar nog niet is opgehouden te betalen en derhalve nog in staat is zijn lopende verplichtingen te voldoen, maar hij tegelijkertijd voorziet dat er geen realistisch perspectief bestaat om een toekomstige insolventie af te wenden indien zijn schulden niet worden geherstructureerd.³ De onderzoekers geven aan dat nadere invulling van het begrip "lopende verplichtingen" in de rechtspraak uitgekristalliseerd kan worden. Over bijvoorbeeld de vraag of rente te kwalificeren is als lopende verplichtingen is in de rechtspraak verschillend geoordeeld.⁴ In mijn visie kan ook deze vraag zich in de rechtspraak uitkristalliseren, bijvoorbeeld door het stellen van prejudiciële vragen aan de Hoge Raad. Om die reden zie ik op dit moment geen reden om op dit punt de wet te wijzigen.

- b. Aanstelling observator:* Aanstelling van een observator bij dagbepaling van de homologatiezitting, wanneer niet alle klassen met de homologatie instemmen, wordt in de praktijk als te laat ervaren.

Appreciatie: Uit zowel de casestudies als de expertmeetings van het onderzoek komt naar voren dat aanstelling van de observator bij dagbepaling van de homologatiezitting als te laat wordt ervaren. De observator moet namelijk in een relatief korte termijn van maximaal veertien dagen tot een goed onderbouwde zienswijze komen. Uit de survey van het onderzoek kwam echter naar voren dat slechts 20 procent van de respondenten daarin aangeeft dat de observator te laat wordt aangewezen in het WHOA-traject. Uit losse opmerkingen bij deze survey komt wel naar voren dat de aanwijzing van de observator bij dagbepaling van de homologatiezitting als te laat wordt ervaren. Aangezien over de aanstelling van de observator geen eenduidig beeld uit het onderzoek naar voren komt, wil ik in de consultatie aan de praktijk de vraag voorleggen in hoeverre de observator eerder in de procedure kan worden benoemd, zonder dat daarbij de benodigde snelheid van de WHOA-procedure verloren gaat. Naar aanleiding van de uitkomst hiervan, zal worden bezien in hoeverre de regeling aanpassing behoeft.

- c. Taakomschrijving herstructureringsdeskundige en observator:* De onderzoekers bevelen aan om de taak van de observator en herstructureringsdeskundige te verduidelijken, nu reeds aangestelde functionarissen verschillend optreden. Ook is op dit moment niet duidelijk of een herstructureringsdeskundige of observator een rechtmatigheidsonderzoek moet uitvoeren. De onderzoekers stellen voor om dit punt via de ontwikkeling van jurisprudentie te laten uitkristalliseren of dit nader vast te leggen in praktijkregels.

Appreciatie: Uit de evaluatie volgt dat de herstructureringsdeskundige een waardevolle rol wordt toegedicht in de WHOA-procedure. De aanwijzing van een herstructureringsdeskundige ziet erop dat er een poging wordt gedaan om te voorkomen dat het faillissementsscenario dat dreigt, zich daadwerkelijk gaat voordoen.⁵ Daarbij wordt de herstructureringsdeskundige geregeld gezien als

³ *Kamerstukken II* 2018/19, 35249, nr. 3 (*MvT*).

⁴ Vgl. Rechtbank Rotterdam, 6 juli 2022, ECLI:NL:RBROT:2022:12081 en Rechtbank Den Haag, 7 februari 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:1272.

⁵ Zie *Kamerstukken II* 2018/19, 35249, nr. 3, p. 41.

“olierietje” of “bruggenbouwer”.⁶ Aangezien de taakomschrijving van de herstructureringsdeskundige niet precies vaststaat, kan de herstructureringsdeskundige zijn taken in concreto aanpassen aan de specifieke omstandigheden van een bepaald WHOA-traject. Ik deel het standpunt van de onderzoekers dat dit wenselijk is. Anderzijds zorgt dit ervoor dat er onduidelijkheid kan bestaan over de taakomschrijving. Ik ben met de onderzoekers van mening dat deze kwestie zich in de praktijk verder zal uitkristalliseren. Ook kan de praktijk indien gewenst hierover een en ander neerleggen in praktijkregels. Ik nodig de praktijk graag uit om nader stappen te zetten. Daarbij zal ik deze kwestie meenemen in mijn gesprekken met stakeholders als RECOFA, INSOLAD en de Nederlandse vereniging voor herstructurering.

In algemene zin geldt voorgaande ook voor de observator in een WHOA-traject. Het evaluatieonderzoek geeft aan dat de observator als waardevol wordt gezien in een WHOA-traject. De observator heeft tot taak toezicht te houden op de totstandkoming van het akkoord en daarbij oog te hebben voor de belangen van de gezamenlijke schuldeisers. Met dat oogpunt zal de observator het akkoord dat voorligt beoordelen en de rechtbank informeren.⁷ Daarbij is er, net als bij de herstructureringsdeskundige, onzekerheid over de precieze taakomschrijving van de observator. De vraag die bijvoorbeeld speelt is of de observator een rechtmatigheidsonderzoek dient uit te voeren. Ik ben met de onderzoekers van mening dat een en ander zich nader moet uitkristalliseren in de praktijk. Ik acht de praktijk voldoende in staat om hiervoor passende oplossingen te vinden. Dit blijkt ook uit het feit dat recentelijk vanuit de Rechtspraak de “Leidraad voor observatoren in procedures op grond van de Wet Homologatie onderhands akkoord” is verschenen.⁸ Ik zie in dit kader dan ook geen aanleiding om de wet te wijzigen.

- d. Bescherming van schuldeisers:* De onderzoekers geven in overweging om de observator de bevoegdheid toe te kennen om een aspectenverzoek te doen. Hiermee wordt de bescherming van schuldeisers vergroot.

Appreciatie: Op grond van artikel 378 Faillissementswet kan de schuldenaar of de herstructureringsdeskundige, indien deze is aangewezen, geschillen die opkomen in de fase voorafgaand aan de stemming over het akkoord, voorleggen aan de rechter. De onderzoekers geven aan dat er in de praktijk geluiden op gaan om de mogelijkheid van een aspectenverzoek onder omstandigheden ook open te stellen voor schuldeisers of aandeelhouders die door een akkoord worden geraakt. De onderzoekers bevelen aan om de observator, indien aangesteld, deze mogelijkheid te geven.

In een WHOA-traject kan het zijn dat er voor de stemming van het akkoord geschillen spelen. De schuldenaar of de herstructureringsdeskundige hebben dan

⁶ Zie Rechtbank Noord-Nederland 29 januari 2021, ECLI:NL:RBNNE:2021:285, r.o. 2.19. en Rechtbank Noord-Nederland 18 april 2023, ECLI:NL:RBNNE:2023:1563, r.o. 5.6.

⁷ *Kamerstukken II* 2018/19, 35249, nr. 3, p. 15.

⁸ Eenvoudig raadpleegbaar via:

<https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Leidraad-Observatoren-in-procedures-op-grond-van-de-Wet-Homologatie-onderhands-akkoord.pdf>

de mogelijkheid om deze geschillen voor te leggen aan de rechter. Vanuit het oogpunt van het bevorderen van het bereiken een akkoord is het van belang om deze geschillen weg te nemen alvorens de stemming plaatsvindt. Tegelijkertijd is het van belang dat voorkomen wordt dat schuldeisers deze mogelijkheid aangrijpen met geen ander doel dan om een kansrijk herstructureringstraject te frustreren of te vertragen om daarmee een betere onderhandelingspositie voor zichzelf te creëren. Vanuit dat oogpunt is de mogelijkheid om de rechter eerder bij het traject te betrekken niet opengesteld voor schuldeisers en aandeelhouders.⁹ Dit is tevens in lijn met het uitgangspunt dat de verantwoordelijkheid van het opstellen en vormgeven van het akkoord bij de opsteller daarvan ligt, aldus bij de schuldenaar en/of de herstructureringsdeskundige. Daarnaast sluit het aan bij de doelstelling dat de betrokkenheid van de rechter tot de homologatiezitting beperkt is. Dit stimuleert partijen om er onderling uit te komen. Bij een aspectenverzoek kan een schuldeiser bovendien zijn zienswijze indienen.

Gezien voorgaande ben ik van mening dat het aspectenverzoek uit hoofde van artikel 378 Faillissementswet doet waarvoor het bedoeld is. Door het aspectenverzoek ook open te stellen voor schuldeisers, aandeelhouders of de observator, zal een WHOA-traject mogelijk duurder en trager worden. Dit acht ik onwenselijk. Op dit moment zal ik de wet op dit punt dan ook niet wijzigen.

- e. *Homologatie:* De onderzoekers achten het wenselijk om te onderzoeken in hoeverre de rechter een tussenbeslissing zou moeten kunnen wijzen waardoor partijen gebreken kunnen herstellen. Dit kan wenselijk zijn in de situatie waarin een akkoord op sommige punten gebrekkig is, maar volledige afwijzing van het homologatieverzoek onwenselijk is.

Appreciatie: Uit het evaluatieonderzoek volgt dat het ontbreken van de mogelijkheid om een rechtsmiddel aan te wenden tegen de homologatiebeslissing in algemene zin niet wordt gemist. Wel komt uit het evaluatieonderzoek naar voren dat er veel druk op de homologatiezitting ligt, omdat alle punten in beginsel op dat moment aan de orde komen en soms niet goed valt in te schatten welke punten de rechtbank belangrijk vindt. Dit bezwaar is te ondervangen door het eerder genoemde aspectenverzoek te verzoeken. Daarmee kan de rechter voorafgaand aan de homologatiezitting een uitspraak doen over sommige aspecten van het akkoord waarover een geschil speelt. Ik zie op dit punt een rol voor de praktijk om dit verder te ontwikkelen, aangezien de wet aldus de mogelijkheid biedt om alvorens stemming plaatsvindt, de rechter een geschil ter beoordeling voor te leggen. Ik zie op dit moment dan ook geen aanleiding om een bepaling in de wet op te nemen om de rechter de mogelijk te geven om een tussenbeslissing te nemen, mede gezien het feit dat dit het WHOA-traject vertraagt en duurder maakt.

- f. *Twintigprocentregel:* De onderzoekers concluderen dat de afwijzingsgronden voor homologatie goed werken. Dit geldt ook voor de zogenaamde twintigprocentregel, zoals deze volgt uit artikel 384 lid 4 sub a Faillissementswet. De onderzoekers merken daarbij wel op dat de waarde die nodig om te voldoen aan deze regel bij andere concurrente

⁹ *Kamerstukken II 2018/19, 35249, nr. 3, p. 57.*

schuldeisers en de belastingdienst wordt weggehaald. De vraag is of dit de bedoeling is van de wetgever. Tegelijk blijkt uit het onderzoek wel dat de positie van MKB-schuldeisers wordt versterkt. De onderzoekers geven daarnaast aan dat het MKB-begrip in dit verband erg technisch is. De onderzoekers adviseren om die reden de twintigprocentregel te vereenvoudigen en te preciseren.

Appreciatie: Uit expertmeetings en surveys is in beperkte mate geopperd dat de twintigprocentregel de totstandkoming van een WHOA-akkoord bemoeilijkt. De onderzoeksresultaten bieden echter onvoldoende basis voor de conclusie dat de regel de totstandkoming van WHOA-akkoorden daadwerkelijk bemoeilijkt. Aangezien er onvoldoende basis bestaat dat de twintigprocentregel totstandkoming van WHOA-akkoorden bemoeilijkt, er bij totstandkoming van de wet vanuit de politiek de expliciete wens is uitgesproken tot invoering van de twintigprocentregel¹⁰ en uit het onderzoek blijkt dat de positie van MKB-schuldeisers wordt beschermd, zie ik op dit moment geen aanleiding om de wet op dit punt te wijzigen.

- g. Meer regie rechtbank:* Doordat onder de WHOA geen hoger beroep mogelijk is, ervaren partijen en de rechtbank bij de homologatiezitting soms veel druk. Dit lijkt deels te worden veroorzaakt door de korte voorbereidingstijd en late aanlevering van processtukken. De onderzoekers achten het met het oog op o.a. de werkdruk van de rechterlijke macht wenselijk om rechtbanken meer regie te geven bij het bepalen van de datum van de zitting en de termijn voor indiening van stukken. Dit zou volgens onderzoekers kunnen worden vastgelegd in het WHOA-procesreglement.

Appreciatie: Uit het evaluatieonderzoek blijkt dat soms veel druk op partijen en de rechtbank ligt omdat, gezien het ontbreken van de mogelijkheid van hoger beroep, de homologatiezitting het enige beoordelingsmoment is. Deze druk lijkt deels te worden veroorzaakt door de erg korte voorbereidingstijd en late aanlevering van stukken. Hierbij gaat het volgens het onderzoek in het bijzonder om de eis dat een homologatiezitting tussen acht en veertien dagen na indiening van het homologatieverzoek en deponering van het stemverslag wordt gehouden (artikel 383 lid 6 Faillissementswet). Vanwege de aard van een WHOA-traject is snelheid geboden en om die reden zijn de termijnen kort. Met het oog hierop acht ik het wenselijk dat genoemde termijnen behouden blijven. Om de druk op de rechterlijke macht te verminderen, kan de praktijk indien gewenst nadere regels over bijvoorbeeld lengte van processtukken stellen. Deze kunnen bijvoorbeeld in het "Landelijk procesreglement WHOA zaken rechtbanken" neergelegd worden. Ik laat dit over aan de rechtspraak.

- h. Bankgaranties:* Onderzoekers geven aan dat de WHOA (m.n. artikel 370 lid 2 Faillissementswet) ertoe kan leiden dat banken minder bereid zijn om bankgaranties te stellen, nu na homologatie van het akkoord de bank zijn regresvordering niet meer kan verhalen op de schuldenaar. Onderzoekers

¹⁰ Zie *Kamerstukken II* 2019/2020, 35 249, nr. 25 en *Handelingen II* 2019/2020, nr. 72, item 8.

bevelen aan hier nader onderzoek naar te doen, alsook naar de mogelijkheid tot een eventuele wetswijziging.

Appreciatie: Uit het evaluatieonderzoek komt naar voren dat partijen die garanties stellen, en dan met name banken, een probleem ervaren met artikel 370 lid 2 Faillissementswet. Deze bepaling staat er volgens deze partijen eraan in de weg dat partijen die garanties hebben gesteld verhaal kunnen nemen op door de schuldenaar voor de regresvordering gestelde zekerheden, wanneer deze garantie wordt ingeroepen na homologatie. De rechtbank Amsterdam heeft inderdaad in deze zin beslist in haar uitspraak van 1 februari 2023.¹¹ De Nederlandse Vereniging van Banken heeft hiertoe aangegeven te verwachten dat dit een weerslag zal hebben op de bereidheid van banken om bankgaranties te stellen. Ik zal in de consultatie vragen hoe de praktijk zich op dit punt heeft ontwikkeld.

- Categorie 3: Praktische aanpassingen. Hieronder vallen de volgende aanbevelingen
 - a. *Geschiktheid voor- en bekendheid bij het MKB:* De onderzoekers geven aan dat de WHOA niet altijd geschikt blijkt voor het MKB. Daarbij wijzen de onderzoekers op de hoge griffierechten, de hoge kosten van het traject en de lastige financierbaarheid van het akkoord. Daarbij worden verschillende aanbevelingen gedaan waaronder het goedkoper maken van WHOA-trajecten. Daarnaast bevelen de onderzoekers aan om de WHOA bij het MKB meer onder de aandacht te brengen zodat de bekendheid met de WHOA bij deze partijen wordt vergroot. Onderzoekers bevelen verder aan om onderzoek te doen naar de oorzaken naar te laat ingrijpen bij nijpende financiële situaties door schuldenaren. Dit onderzoek kan vervolgens bijdragen aan het verbeteren van vroegtijdige waarschuwingssystemen (*“early warning mechanisms”*). Onderzoekers achten wijziging van de wet in dit kader niet nodig, maar zien hierbij een meer praktische aanpak als oplossing.

Appreciatie: Ik vind het belangrijk dat de WHOA goed bruikbaar is voor het MKB. Daarom zet ik in op verbetering van zowel de bekendheid als de bruikbaarheid van de WHOA voor het MKB. Naast de hiervoor genoemde verlaging van griffierechten, wil ik werken aan meer bekendheid van de WHOA bij het MKB. Ik zal hierover in overleg treden met het Ministerie van Economische Zaken om te bezien wat hiervoor de beste manier is. Daarnaast zal ik verschillende partijen uit de praktijk raadplegen met als doel om aanbevelingen op te halen om de WHOA beter bereikbaar en toegankelijker te maken voor het MKB, en meer specifiek het kleinbedrijf. Dit zal ik meenemen in de hiervoor genoemde open te stellen consultatie.

¹¹ Rechtbank Amsterdam 1 februari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:569, JOR 2023/83. De rechtbank Amsterdam heeft bij uitspraak van 15 januari 2025 overigens anders geoordeeld en overwogen dat het regresverbod van artikel 370 lid 2 Faillissementswet niet geldt wanneer het regresvordering versterkt is met een zekerheidsrecht. Zie Rechtbank Amsterdam 15 januari 2025, ECLI:NL:RBAMS:2025:338. In deze zaak is cassatieberoep ingesteld.

- b. *Offertetraject herstructureringsdeskundige en observator:* Onderzoekers achten het wenselijk wanneer het "Landelijk Procesreglement WHOA-zaken" wordt verduidelijkt op het gebied van aanwijzing van de herstructureringsdeskundige en observator, zodat o.a. duidelijker wordt wat de herstructureringsdeskundige en observator precies wel en niet mag weten, zonder zijn onafhankelijkheid en onpartijdigheid te verliezen. Daarnaast bestaat onduidelijkheid over hetgeen de rechtbank verwacht van de offerte van de herstructureringsdeskundige respectievelijk observator.

Appreciatie: Onderzoekers signaleren dat het voor (aspirant) herstructureringsdeskundigen en observatoren ingewikkeld is om een gedegen offerte op te stellen, omdat hiervoor veelal noodzakelijk is om al contact te hebben met de schuldenaar en informatie in te winnen, terwijl ook een gepaste afstand tussen de herstructureringsdeskundige/observator en de schuldenaar bewaakt moet worden. Ook is in een beginstadium nog niet goed mogelijk om precies in te schatten hoe een WHOA-traject er uit komt te zien en welke knelpunten dat mogelijk oplevert. Hierdoor is het in de praktijk moeilijk om een reële kosteninschatting te maken, waardoor de gemaakte inschatting vaak niet realistisch is. In de "Richtlijnen aanwijzen en aanstellen herstructureringsdeskundigen en observatoren in de WHOA" is reeds opgenomen dat offertes moeten worden overgelegd alvorens een herstructureringsdeskundige of observator wordt aangesteld. Het ligt daarom op de weg van de praktijk om in voornoemde richtlijn - indien gewenst - hierover nadere richtsnoeren op te nemen met betrekking tot het opstellen van de offerte.

- c. *Afkoelingsperiode:* In geval van ingewikkelde kwesties achten de onderzoekers het wenselijk dat een voorlopige afkoelingsperiode wordt toegekend, zonder dat daarbij andere partijen zijn gehoord. Deze periode geldt dan tot dat een definitieve beslissing door de rechtbank is gegeven. Dit gebeurt vaak al in de praktijk. De onderzoekers bevelen aan dit zo nodig nader vast te leggen in richtlijnen. Verder achten zij het wenselijk dat nadere invulling wordt gegeven aan de eisen die aan vervangende zekerheid in het kader van de afkoelingsperiode wordt gesteld. Zij achten het wenselijk indien dit wordt over gelaten in de praktijk en tot uiting komt in jurisprudentie.

Appreciatie: De onderzoekers signaleren dat in de praktijk in geval van ingewikkelde kwesties rechtbanken een "voorlopige" afkoelingsperiode afkondigen, zonder dat daarbij andere partijen zijn gehoord. In een dergelijk geval geldt die periode voor zolang geen definitieve beslissing door de rechtbank is gegeven. De rechtbank geeft een definitieve beslissing nadat alle door een afkoelingsperiode getroffen partijen op de zitting hun visie hebben kunnen geven. Deze benadering is in lijn met artikel 376 Faillissementswet, waarbij het van belang is dat de afkoelingsperiode snel afgekondigd kan worden.¹² De praktijk wordt in overweging gegeven deze handelswijze en eisen aan vervangende zekerheid - indien gewenst - nader vast te leggen in richtlijnen.

¹² *Kamerstukken II 2018/19, 35 249, nr. 3, p. 55.*

- d. *Aspectenverzoek*: De onderzoekers achten het wenselijk wanneer in jurisprudentie nader invulling wordt gegeven aan het vereiste dat sprake moet zijn van een (voorzienbaar) geschil.

Appreciatie: Uit de evaluatie volgt dat er vanuit de praktijk behoefte is aan een oordeel van de rechter ingeval er geen sprake is van een concreet geschil. Respondenten uit de WHOA-pool zijn het hier echter niet mee eens. Onderzoekers concluderen dat artikel 378 Faillissementswet voldoende flexibiliteit biedt. Het recht zal hier zijn weg verder moeten vinden en zich moeten uitkristalliseren in jurisprudentie. Ik ben met de onderzoekers van mening dat op dit moment geen wetswijziging nodig is.

- e. *Richtlijnen voor waarderingen*: Onderzoekers bevelen aan dat de praktijk en wetenschap invulling gaan geven aan maatstaven voor waarderingen. Daarnaast achten zij het wenselijk wanneer in de jurisprudentie nader invulling wordt gegeven aan de normen waaraan waarderingen moeten voldoen.

Appreciatie: De onderzoekers signaleren dat het waarderingsvraagstuk nog verre van uitgekristalliseerd is. In het bijzonder noemen de onderzoekers het bepalen van de reorganisatiewaarde en het daarmee samenhangende levensvatbaarheidsvraagstuk. De waardering leidt in concrete situaties soms ook tot discussies door bijvoorbeeld verschillende uitleg van de waarderingscontext door partijen. De onderzoekers bevelen beroepsverenigingen en de wetenschap aan om meer duidelijkheid te creëren over de normen van de waarderingen. De praktijk wordt in overweging gegeven om deze waarderingsnormen vast te leggen in richtlijnen.